

ОДРЖИВИ ТУРИЗАМ У ФУНКЦИЈИ РАЗВОЈА ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ – ПРИМЕР ОПШТИНЕ СОПОТ

Велимир Шећеров¹
Дејан Филиповић²

УДК: 338.484:502.131.1(497.11Сопот)
DOI: 10.14415/konferencijaGFS2014.143

Резиме: У раду је кроз конкретан пример појашњен термин одрживи туризам и његова улога у свеукупном развоју локалне територије. Општина Сопот је изабрана због неколико својих специфичности. Осим природних и антропогених потенцијала који се могу поделити у неколико нивоа (рангова), она је саставни део највећег туристичког тржишта у Србији (АП Београд), има повољан геостратешки положај и изузетну политичку и управљачку стабилност (више од 25 година). На њеној територији се сустиче и преклапа неколико планова различитих нивоа (РПП АП Београд, ППППН Авала-Космај, ППППН Коридора Х), док је овај простор предмет анализе и бројних секторских стратегија које га третирају на директан и индиректан начин. На основу исцрпне анализе, а уз примену јасних методолошких оквира и индикатора, аутори у раду дају предлоге за просторну организацију туризма на територији ове општине, планску концепцију и типове туризма, тежећи да унапреде економски биланс локалне самоуправе а самим тим и њен укупни развојни потенцијал и перспективу.

Кључне речи: Одрживи развој, туризам, просторно планирање, локална самоуправа, интеграција

1. УВОД

Положај општине Сопот, као саставног дела АП Београда, по питању развоја туристичке привреде ослоњен је на богате природне и антропогене ресурсе, добар саобраћајни положај и дубоку традицију и дух становника овог подручја. Сектор услуга би зато требало да заузима значајно место у укупном БДП Општине, имајући у виду изражене економске и социолошке функције туризма и његову способност да интензивира и остале привредне гране (пољопривредне потенцијале, услуге разног типа, саобраћај и др.). Последишно, на простору општине Сопот је извршена прецизна валоризација туристичких вредности и потенцијала и на основу тога дефинисана концепција развоја ове привредне гране.

¹ Проф. др Велимир Шећеров, д.п.п. Универзитет у Београду, Географски факултет, Студентски трг 3/3, Београд, Србија, тел: 011 2637 421, е – mail: vsecerov@gef.bg.ac.rs

² Проф. др Дејан Филиповић, д.п.п. Универзитет у Београду, Географски факултет, Студентски трг 3/3, Београд, Србија, тел: 011 2637 421, е – mail: dejanf@EUnet.rs

Општина Сопот је једна од 17 општина у Граду Београду, економски међу најслабијим (ниво БДП је на претпоследњем месту испред општине Барајево) са знатно већим учешћем у ванпривредним делатностима становништва у односу на привредне, насељима разбијеног типа и куриозитетом да је центар Општине по броју становника на четвртм месту у односу на остала насеља (градско насеље Сопот 2.000ст.). Општина се делом налази на транзитном европском правцу првог степена – коридор X, припада Шумадијском делу Србије *пресечена* шумадијском гредом која преко Космаја и Авале која иде до ушћа Саве у Дунав, богата је традицијом од времена Првог Српског устанка до Другог светског рата, те сходно томе и данас остаје омиљено излетиште Београђана. Да би се ситуација по питању улоге туризма у укупним развојним потенцијалим унапредила потребно је задовољити неколико основних предуслова: постојање туристичких ресурса, добра саобраћајна повезаност, интегрални развој заједно са суседним и даљим општинама (регионима), постојање потенцијалних инвеститора, воља локалне самоуправе и проактиван начин управљања, комплементарна привреда која би могла опслуживати угоститељске објекте, смештајни капацитети, маркетинг и др.

2. ПРОБЛЕМИ, ПОТЕНЦИЛАИ И ОГРАНИЧЕЊА ЗА РАЗВОЈ ОДРЖИВОГ ТУРИЗМА

Туристички привреду општине Сопот је потребно посматрати у контексту укупне понуде Града Београда. Смештајни капацитети Града Београда се свде на 49 хотела различитих категорија. У структури квалитета и ранга доминирају хотели са 3 и 4 звезде. (12ком-24,4%, односно 19-38,8%). Најмање је оних ексклузивних (5 звезда, 4 ком-8,2%). У нижој класи 2 и 1 звезда је 13 објеката са процентуалним учешћем од 26,5%. Осим тога туристима су на располагању и 3 мотела (145 лежаја у 73 собе, у просеку двокреветне), 786 соба са 2.910 лежајева у београдским хостелима (чији се број свакодневно повећава, по правилу адаптирањем стамбеног простора у туристичке сврхе). Просечна соба у оваквој врсти смештаја је готово четворокреветна те је циљна група ка којој је усмерен овакав тим ноћења углавном млађа или мање захтевна. Слично је и смештање у оквиру студентских домова постоји 2.165 лежајева (у 592 собе, са просечним бојем кревета 3,5).

Понуда и број лежајева угоститељских објеката на територији општине **Сопот** у овом тренутку су релативно скромни. Своде се на смештај у хотелу “Country club Hotel Babe” који се налази у месту Бабе и располаже са 33 собе високог комфора и 28 вила (18 за четири особе и 10 за шест особа) што чини око 200 лежајева, пансион у Конаци (5 соба), здравственом центру Извор у Стојнику, као и незнатном броју соба у приватном смештају у околним селима. Некада је радио и Планинарски дом Златар (1935.) као и Хотел Хајдучица изграђен после 2. рата који је страдао у пожару. Данас су ови објекти запуштени и ван функције. Категоризација осталих угоститељских објеката није до краја извршена. Викенд насеља (преко 8.000 објеката) у космајском делу Општине, представљају

квалитетан грађевински фонд способан да прими велики број посетилаца (власника) или гостију (који се не евидентирају у укупном броју посетилаца).

Туристички промет на подручју Београда је у последњих 10 година уједначен са повременим негативним одступањима условљеним актуелном екстерном /политичком ситуацијом (2003, 2006. година) или глобалном економском кризом (2009.). Учешће иностраних гостију у укупној структури туриста је између 62 % и 67% (2006. – 183.800 домаћих и 302.700 иностраних, односно 2007. – 178.400 домаћих и 363.900 страних). По питању броја ноћења учешће иностраних туриста у укупном броју је 2006. било 54%, док је 2007. оно повећано на 59%. Просечна дужина боравака гостију је потпуно уједначена у периоду 2000-2007. са сталним износом од 2,5, мањим од српског просека (3,3). Највећи део туристичког промета у Граду Београду се реализује у хотелима (816-980 хиљада ноћења) са близу 77%. У 2007. години укупна број ноћења туриста на подручју Београда је био 1.341.200 (домаћи 551.200 и инострани 790.000). Највећи број је такође био у хотелима (987.000, од чега готово 700.000 ноћења страних гостију), затим у бањама (135.500 са готово стопроцентним учешћем домаћих гостију, 135.000) и преноћиштима (117.000, где такође драстично доминирају домаћи гости, 100.300). У 2008. години овај број је повећан за 70.000 док је Град посетило 30.000 више туриста.

Број туриста и број ноћења у општини Сопт је у складу са капацитетима (око 7.000 туриста, од тога 1.000 страних). У укупном броју туриста на простору Београдског метрополитена, Сопот учествује са малих 0,90% и још сличним уделом у броју ноћења 0,85%. У структури гостију доминирају домаћи гости са готово петоструко већим учешћем. Просечан боравак туриста је око 1,8 ноћи превасходно као последица близине Београда уз доминантно излетнички карактер туристичке понуде без дужег задржавања на месту и малим бројем смештајних објеката.

Основни **потенцијали** туристичке привреде заснивају се на интегралном комбиновању (плански артикулисаном у концепцији развоја) природних и антропогених (друштвених) потенцијала простора.

Природни:

- **Очувана природна средина:**
 - доминантно шумовити пејсаж (4.434ха шума) и очувана природна и животна средина. Ловно и излетничко подручје.
 - Шумски комплекс са ловиштем „Излетиште Трешња“ и вештачким језером. Локалитет у коме доминира (запуштено) вештачко језеро дуго 160 м а широко 25м, дубине 4м.
 - Губеревачке шуме - Заједно са Космајем и Липовицом.
- **Планина Космај (628м)**
- **Квалитетно пољопривредно земљиште** – погодно за воћарство и узгој аутохтоних врста које се налазе на овом подручју.
- **Повољни климатски услови**

Антропогени:

- **Манастири и сакрални објекти** – богатство манастирима датира још из времена Краља Драгутина а нарочито у доба Деспота Стефана Лазаревића. Од некадашњих 7 манастира данас на подручју Општине постоје само четири.
- **Културно-историјски споменици** – категорисани у односу на значај су основ за могуће регионалне и локалне туристичке итинерере. Најважнији су: споменик војводи Јанку Катићу у Рогачи, костурница у истом месту, споменик страдалим у Другом светском рату и др. Веома значајан локалитет је и воденица Борикић у Неменикућама из 1884. године.
- **Градско насеље Сопот** – настало спајањем околних села, посебно са Ропчевом
- **Аутопут, железница и остали путни правци** – мањим делом (код Малог Пожаревца) аутопут пролазу кроз општину Сопот, док железничка пруга пресеца њену територију са нарочито значајним станицама у Раљи и Ђуринцима.
- **Викенд насеља** – место повременог боравка излетника из Београда и околних општина. Такође и могући смештајни потенцијал за будућу туристичку понуду.

Основни **проблеми и ограничења** планског подручја за развој туризма највише су везани за: низак ниво управљања развојем туризма; невалоризоване туристичке потенцијале; еколошке проблеми и хазарде - нерешена питање отпадних комуналних вода насеља, необезбеђене септичке јаме, нарочито од објеката подигнутих у функцији повременог боравка (викенд насеља); неуређеност и неопремљеност јавних површина и објеката за боравак и рекреацију посетилаца; непостојање визиторских центара; низак ниво комуналне опремљености у селима; неизграђена техничка инфраструктура и недовољна покривеност простора јавним путевима са савременим коловозом; низак ниво маркетиншке продорности на национално и регионално тржиште; бесправну и непланску изградњу, недостатак регионалне сарадње, недовољан број смештајних објеката, лоше стање појединих историјски важних објеката, непостојање адекватне туристичке понуде у оквиру АП Београда, недовољну едукација грађана о значају туристичке привреде за развој целокупног подручја, непостојање општинске туристичке организације

3. КОНЦЕПЦИЈА РАЗВОЈА ОДРЖИВОГ ТУРИЗМА

Одрживи туризам подразумева развој туристичке привреде у складу са капацитетима животне средине. Са једне стране циљ овакве концепције је упознавање великог броја посетилаца са туристичким вредностима овог подручја и активирање осталих комплементарних делатности које би омогућиле развој туризма или би биле његова последица (шумарство, воћарство, производња здраве хране, пића, и др.), док би са друге, ове активности биле организоване на начин да не угрозе еколошку равнотежу простора и биљни и животињски свет.

Имајући ово у виду, основно стратешко опредељење је да одрживи развој туризма представља значајну развојну перспективу подручја општине Сопот, те се основна концепција развоја туризма се заснива на:

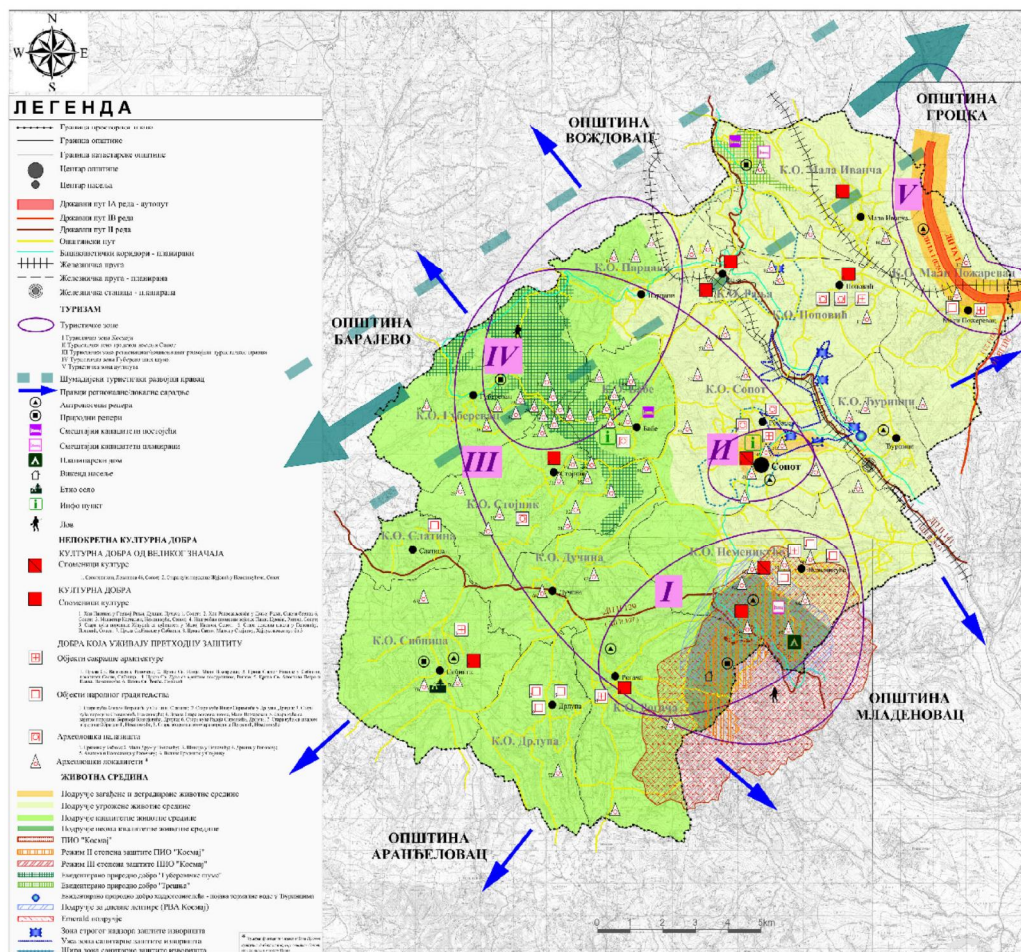
1. функционалом умрежавању туристичке привреде и активности на ширем **регионалном нивоу** и то:
 - а) **Национални (регионални) ниво:**
 - Сарадња са суседним и даљим општинама
 - Заједничка понуда на домаћем и иностраном тржишту
 - Шумадијски туристички развојни појас (Авала-Грешња-Губеревачке шуме-Сопот-Рипањ-Барајево)
 - Национални културно-историјски појас (Фрушка Гора-Авала-Космај-Топола...)
 - б) **Ниво Београдског метрополитена (регионално-локални):**
 - Излетиште посетилаца из Београда и околних општина
 - Викенд насеља
 - Уклопљеност у Београдску туристичку понуду
2. интерној организацији туристичке привреде и активности на **локалном нивоу:**
 - а) **Ниво општине Сопот:**
 - Локални итинерери везани за културне и природне вредности
 - Локалне манифестације
 - Локална организација туризма

На основу овог могу се издвојити потенцијалне **туристичке зоне** које обухватају тачке од значаја за туризам:

1. Космај и подкосмајска зона – природно-културна зона (Неменикуће, Рогача)
2. зона градског насеља Сопот
3. зона регионалног/националног развојног туристичког правца (Раља, Парцани, Бабе, Сопот, Нененикуће, Космај)
4. зона Губаревачких шума и шири појас до Баба и Парцана
5. зона аутопута – Мали Пожаревац

На основу РПП АП Београд [1] планска концепција се заснива на томе да се поред интензивирања радова на реконструкцији и уређењу највреднијих целина и објеката културног наслеђа, а потом и обезбеђења дела прихода од туризма за инвестиције у заштиту наслеђа, обезбеди и анимација и презентација наслеђа туристима, као и садржаји и догађаји који омогућују адекватно активирање и коришћење тих простора. За јачање урбаног идентитета и аутентичности културног идентитета Београда приоритет би требало да има реконструкција и уређење очуваних целина традиционалних центара руралних насеља и њихово укључивање у туристичку понуду Града, кроз понуду домаћинског туризма и трпезе, пољопривредних активности и заната, обичаја, светковина, наивне уметности и др.

Предвиђене зоне би биле повезане туристичким итинерерима који би били засновани на путевима: културно-историјских знаменитости, традиционалних производа (вино, храна, воће), манифестација и др. и уклопљене у шири-регионални систем дневних или вишедневних организованих тура. Ово би се постигло успостављањем и идентификовањем шумадијског потеза Авала – Трешња – Губеревачке шуме – Космај, са Рипњем, Сопотом и Барајевом као специфичним подавалским и подкосмајским центрима, као и апсолутна заштита неугрожених подручја у општинама Сопот, Барајево, Младеновац [1]

Слика 1: ППО Градске општине Сопот – Туризам и заштита простора [2]

Генерално, концепција развоја туризма заснива се на уклопљености Општине у шири простор београдске туристичке понуде на стази српског итинерера од Фрушке Горе ка централној Србији. Она ће се заснивати на организацији: **излетничког туризма** (излетиште београђана на свим атрактивним локацијама),

конгресног туризма (Бабе), манифестационог туризма (филмски фестивал и организација нових манифестација на основу духа, традиције и обичаја подручја), руралног туризма – етно села, транзитног туризма – Мали Пожаревац, спортско-рекреативног туризма (подручје Космаја), ловног туризма (Космај и Губаревачке шуме).

Неопходност повећања смештајних капацитета се не заснива на отварања великих комплекса (рисорта) већ на активирању приватног смештаја и изградње мањих туристичких објеката. За очекивање је да се задржи излетнички карактер туристичке понуде уз повећање профита кроз понуду на локацији и подизање атрактивности које би привукле потенцијалне туристе. [3]

На основу свега дефинисана су приоритетна планска решења остварива у наредном четворогодишњем периоду:

1. Пројекат *Унапређење смештајних капацитета* Општине. Изградња хотела у градском насељу Сопот, Малом Пожаревцу и реновирање хотела на Космају и Трешњи (пored језера).
2. Пројекат *Ски стаза на Космају локалног типа*. Изградња и уређење ски стазе на Космају као излетничке атракције целокупног Региона Града Београда.
3. Пројекат *Рекултивација језера на Трешњи*. [4]
4. Пројекат *Унапређење инфраструктуре*. Ради повећања приступачности туристичким тачкама и зонама, те њиховом повезивању неопходно је унапредити саобраћану и комуналну инфраструктуру.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Регионални просторни план АП града Београда *Сл. лист града Београда, бр. 38/2011*, Београд, 2011.
- [2] Просторни план градске општине Сопот, *Сл. лист града Београда, бр. 54/2012*, Београд, 2012.
- [3] Шећеров, В.: Планирање просторног развоја туризма на примеру ППО Суботица, *Гласник СГД, 2008, LXXXVIII бр. 3*, 78-92
- [4] Филиповић, Д., Обрадовић Арсић, Д.: Оцена стања животне средине у општини Сопот као услов одрживог развоја подручја општине, *Гласник СГД, 2011, XCI бр. 4*, 27-41

SUSTAINABLE TOURISM AS A FACTOR OF DEVELOPMENT OF A LOCAL COMMUNITY – EXAMPLE: THE MUNICIPALITY OF SOPOT

Summary: The paper explains the terms of sustainable tourism and its role in the overall development of the local territory. The municipality of Sopot was chosen because

of its several specific characteristics. Besides its natural and anthropogenic resources that can be divided into several levels (ranges), the municipality of Sopot is an integral part of the largest tourism market in Serbia (Belgrade AT) and it has a favorable geographical location and exceptional political and managerial stability (over 25 years). Its territory comprises several different levels of plans (RSP AT Belgrade, SPSP Avala-Kosmaj, SPSP Corridor X). This area is also a subject of numerous analyses in many sectoral strategies, which treat it in a direct and indirect way. Based on thorough analysis, using a clear methodological framework and indicators, the authors provide suggestions for the spatial organization of tourism in the territory of the municipality, the planning concept and the types of tourism, aiming to improve the economic balance of the local government and therefore its overall development potential and perspective.

Keywords: Sustainable development, tourism, spatial planning, local government, integration